

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ ТЕКСТІВ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

УДК 82.А/Я 1/7. 07. 09(1-87):81'253

Аврамко Т. О.,

Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка, м. Полтава

МИСТЕЦТВО ІНТЕРПРЕТАЦІЙ ТЕКСТІВ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ЇХ УСНИХ ПЕРЕКЛАДІВ

У статті розглядаються деякі проблеми інтерпретації текстів світової літератури та їх усних перекладів, які набувають все більшої популярності в наш час. Також в роботі подається класифікація усного перекладу, характеризуються основні ознаки, які властиві цьому виду перекладу; робиться спроба проаналізувати причини, які призводять до помилок у процесі перекладу.

Ключові слова: усний переклад, мова, оригінал, інтерпретація

The given article deals with the problems of the interpretation of world literature and their oral translation, which becomes more and more popular nowadays. The classification of oral translation is also offered in this work; the author makes an attempt to analyze the causes, which lead to making the mistakes in the process of translation.

Key words: interpretation, language, original, oral translation.

Мистецтво інтерпретації відоме з найдавніших часів. Достеменно відомо, що здавна люди, які займалися переписуванням книг, трактували тексти по-різному, несвідомо вносячи зміни в оригінали. Інформація художнього тексту є досить специфічною, оскільки у словесному мистецтві поєднуються, з одного боку, відображення об'єктивної дійсності (непряме, опосередковане, складне); з іншого – ірреальність і релятивізм, переплітаються правда і вимисел, все слугує джерелом, все є інформативним.

На рівні пізнання та усвідомлення тексту, як вважає І. Гальперин [1, с. 97], виникає образна когезія, бо у літературному творі ми маємо справу з окремим своєрідним світом – світом у словесних образах. Оскільки автор намагається уникнути формування свого задуму в явній формі, ховає його за сюжетними поворотами, образами героїв, їхніми іменами, композицією, поетикою та іншими доступними йому засобами формальної організації тексту, іноді структура його мистецького витвору будується на основі не одної, а відразу декількох свідомостей, звучать різні голоси, виявляються різні настанови. Така поліфонія тексту є посланням автора

своєму потенційному читачеві, і завдання читача полягає у правильній інтерпретації: виявленні прихованої мети автора. Художній текст як прояв акту комунікації можна вважати завершеним не тоді, коли його написано, а лиш тоді, коли його прочитано, тобто потрактовано, проінтерпретовано відповідно до задуму автора і перекладено на мову споживачів. Добре відомо, що мова є найважливішим засобом спілкування людей, що дозволяє встановлювати економічні, політичні і культурні зв'язки. Коли ж потрібно встановити спілкування людей, які говорять різними мовами, переклад виступає як найважливіша сполучна ланка. Таким чином, перекладач має справу з двома мовами і його завдання полягає в тому, щоб одержати інформацію однією і передати іншою мовою. Отже, процес усного перекладу починається зі сприйняття думки рідною мовою і закінчується її оформленням на іншій.

Усні переклади з однієї мови на іншу мають свої труднощі, особливості, і це відчув кожен, хто брався за цю справу. Вони пов'язані з недостатнім знанням, по-перше, мови оригіналу, по-друге, суті предмета, по-третє, мови, якою перекладають, або з відсутністю в цій мові готових відповідників для висловлення того, що вже було сказано мовою оригіналу. Дуже часто виникає питання, яке є досить простим, але водночас вагомим і суттєво насиченим, – це пошук адекватного слова, що містило б в собі таку ж глибину і могло відтворювати в уяві людини ті ж образи, а відповідно і душевно-цілісні почуття, які будило в ній слово-оригінал. За висловом українського письменника, перекладача, літературознавця, культуролога Святослава Гординського, “ідеалом перекладу з однієї мови на іншу буде завжди той, хто здатний створити в тій, другій мові, адекватний, повно артистичний відповідник оригіналу, врослий органічно в рідну мову перекладача, як оригінал у свою” [2, с. 416]. Особливістю сучасного перекладу, його, так би мовити, дієвою основою, є, перш за все, досконале знання законів мови, її граматичних правил, своєрідна, наперед оправдана простота, а разом з тим, певна вільність і дохідливість. Проте справа майстерного перекладу, на жаль, ще не набула систематичності. На сьогодні це праця ентузіастів-одиноків, людей, добре обізнаних з теоретичними і практичними основами перекладознавства, а також глибоких знавців рідної мови, її особливостей, які б можна було використовувати у своїй діяльності. Майстерність перекладача повинна спрямовуватися на науково-творчий підхід, суттєвим елементом якого є збереження форми, змісту, чуттєвої оригінальності і неповторності мови оригіналу і передача всіх цих особливостей за допомогою конкретно вдалих витворів своєї мови так, щоб людина відчула той же психоемоційний стан, що і при читанні оригіналу. При цьому важливо відмітити, що перекладацька робота дає досить суттєві плоди при використанні багатого розмаїття лексичних значень слів, а також споріднених фразеологіч-

них зворотів, які створюють потужний психологічний контакт між перекладачем і читачем. Майстерність перекладу значною мірою залежить від уміння поринути в глибину змісту, доторкнутися до джерел-витоків думки, закладеної в слово. Бажання замінити “соковиту” фразу звичнобуденним, часто вживаним висловом, призводить до втрати змістового навантаження, новизни і незвичності і, як наслідок, до спаду концентрації уваги, відсутності загострення чуттєвих переживань і, врешті-решт, самого інтересу до теми.

Тому відкриття високомистецького художньо перекладеного тексту, вміння його розуміти, сприймати для сучасної людини може стати вирішальним чинником формування стійкого переконання, що література певного народу – цікава й самобутня, його мова – лексично й стилістично багата, а народ – один із найталановитіших. Сучасні когнітивні підходи орієнтують на те, що, повністю відкинувши вульгарно-соціологічну систему координат, літературний твір потрібно розглядати з позицій естетико-гуманістичних та об’єктивно-історичних, у зв’язку з філософією, історією, психологією, герменевтикою та іншими науками.

Але дуже часто існують проблеми сприйняття художнього тексту. Спробуємо (вельми побіжно) розглянути деякі з них.

І. Література має унікальні можливості в порівнянні з точними науками. Художній образ – це своєрідний код, символ. Отже, інтерпретатор у своїх анотаціях має добирати таку інформацію, яка забезпечила б емоційне сприймання, піднесення і формування у читача рецепторів почуттєвого досвіду. Важкий для інтерпретацій текст може стати зрозумілим, якщо врахувати поради психологів (що найбільша кількість інформації передається кодом ідей, символів) і організує аналіз матеріального світу, художньо інтерпретованого митцем, через органи чуття – зорові образи (“Лікар Леннокс був невеличким, жвавим, веселим чоловічком з великими добрими очима”. – С. Моем); слухові – (“Кемпбелл любив грати на скрипці. Він грав одні й ті ж мелодії протягом п’ятнадцяти років. <...>. Його музику чув увесь куток, тисячі тоненьких скрипочок загравали у ньому, коли він розпочинав свою “творчість”. – С. Моем); дотикові – (“Батько бере моє занепокоєне обличчя в старечі долоні <...> і знову я відчуваю на своїх руках його прожиті незгоди”. – Дж. Лондон); запахові – (“Твої листи мають той незабутній, неповторний і ніким невлонимий запах неспокійного бурхливого солоного моря”. – Ш. Джексон).

Коли діяльність інтерпретатора спрямована за межу суто раціонального світосприймання, у психометафізичну царину, то розкривається та проблематика, що ґрунтується на символізмі (інтуїтивізмі). Розглянемо це на повісті “Земля” О. Кобилянської. Уже сам факт розробки авторського біблійного мотиву Каїна-Авеля свідчить про те, що в основі твору морально-етична проблематика, заглиблення у філософську і навіть містичну сфе-

ру, притчова атмосфера, наскрізна знаковість. Надмета повісті – поміркувати над причинами братовбивства, зла у світі. Серед проблем, що розглядаються у повісті в контексті символізму, найцікавіші – людина і земля та доля людини. Причиною злочину є зречення влади землі. На погрозу позбавити спадку Сава відповідає: *"Я не жадаю від вас крихітки землі! Держіться вашої землі, а я зроблю, що мені схочеться"*. Не земля, а "щось інше" підштовхнуло його до братовбивства, епілогові сцени засвідчують духовну смерть Сави. Та найбільше ідейне навантаження несуть три ключові образи – сусідній ліс (втілення "єго", тотем Сави); теля (його смерть – це духовна смерть Сави); місяць та зорі (присутність Всевишнього при похованні праведника і Дух-світло серед темноти).

Так, вдаючись до аналізу символічних деталей, можна спробувати проникнути у надраціональні, позаемпіричні обшири "світу в собі" та піднятися на інтерпретаційний рівень.

II. Художній текст необхідно сприймати цілісно, у єдності його протилежностей. Сьогоднішній читач знаходиться під впливом Internet'у, телебачення. Їхня форма створює відчуття перебування у віртуальному часі, а навколишній світ здається фрагментарним. Цей, на перший погляд, негативний досвід можна використати в позитивному руслі. Структурно-логічна схема до образу Тараса Бульби ("Тарас Бульба" М. Гоголь) може бути представлена як дорога життя, а може – у вигляді параболи, яка дасть змогу вийти на загальні закони, що діють у всесвіті, і за якими розвивається життя у своїй безкінечності.

III. У багатовимірному, альтернативно насиченому змісті художнього тексту треба шукати такий аспект, який був би новим. Закон психології вимагає: "будь першим", а якщо ні – "будь новим", або – "не будь прямолінійним". Отож не варто різні твори трактувати за однією установкою. Так, працюючи над композицією художнього тексту, можна на основі текстології використати зв'язок з архітектурним мистецтвом і побачити у поемі "Енеїда" І. Котляревського 6 частин – обрисів бань Софії Київської, у творі В. Стефаника "Марія" – текст у тексті (принцип "матрьошки") тощо.

IV. Мистецтво – це філософія гри. Гра – один із засобів інтелектуального, емоційного і морального розвитку, сприяє кращій орієнтації мотивів і смислів діяльності. На рівні аналізу художнього тексту інтерпретатор фактично грає – розщеплює, конструє, візуалізує, створює ейдетичні образи. Тому французький філософ Ж. Деріда зазначив, що "... центр сприйняття міститься всередині структури тексту і поза нею. Текст-безкінечний, він не має початку і кінця. Текст-гра..." [3, с. 462].

Гра стає корисною під час самостійного проникнення в тканину мистецького твору, "заряджає" його духовною енергією для творчості, готує до життя.

V. Контактно-генетичні зв'язки й типологічні схожості – дві сторони єдиного процесу. Практика доводить, що вивчення будь-якої літератури, наприклад, української в контексті світової дає можливість легше і повніше встановлювати зв'язки між літературними явищами і проявляти більшу здібність до інтерпретації. Компаративістський підхід дозволяє краще сприйняту специфіку твору, загострити увагу на особливостях поетики, прояві національної сутності. Об'єктом порівняння можуть бути літературні напрями, творчість письменників, окремі твори, їхні сюжети, образи, художні методи. Наведемо декілька прикладів: 1. “*Я не можу з умерлим серцем жити*” (“Лісова пісня” Лесі Українки та “Затонулий дзвін” Г. Уїтмена). 3. “*Для неба я земний*” (вплив творчості А. Рембо на ранню поезію М. Рильського). 4. “*Буря з землі проти неба*” (за творами І. Франка “Борислав сміється” та У. Гауптмана). 2. “*У кожній речі я бачу Бога*” (філософський роздум про поезію П. Тичини й Е. Золя “Жерміналь”). 5. “*Під знаком Ероса й Танатоса*” (за творами К. Гамсуна “Пан” І. М. Коцюбинського “Тіні забутих предків”) та ін.

Таким чином, література завжди виступає найнадійнішим експонентом народу. Багатовимірність, поліфонія тексту літературного твору має стати адекватною основою інтерпретації, відображення картини світу. Перекладач у своїй роботі повинен мати вміння майстерно мобілізувати невичерпні джерела народної і сучасної літературної мов, властиву їм гнучкість, багатобарвність і досконалість для того, щоб набути дійсно високоефективного перекладацького професіоналізму.

Література:

1. Гальперин И. Текст як об'єкт лінгвістического исследования. – М.: Наука, 1981.
2. Гординський Святослав. На переломі епох. Літературознавчі статті, огляди, есеї, рецензії, спогади. – Львів: Світ, 2004. – 504 с.
3. Дерида Ж. Структура, знак і гра в дискурсі гуманітарних наук // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. – Львів: 1996.
4. Мельник Т. Психолого-педагогічне забезпечення розвитку образного мовлення // Педагогічні науки: Зб. наук. праць ХДПУ. 2002. – № 25. – С. 97-114.
5. “Українська мова”. Енциклопедія. Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., М. П. Зяблюк та ін. – К.: Укр. енцикл., 2000. – 752 с.